

Nr 32.

Utlåtande i anledning av d e l s Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m., d e l s o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1950 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 203, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Härigenom förordnas, att vad i lagen den 23 april 1948 med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel stadgas i fråga om utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949¹, skall äga motsvarande tillämpning beträffande räkenskapsår, som utgått under tiden från och med den 31 december 1950 till och med den 30 december 1951; dock att beträffande sistnämnda räkenskapsår skall, i stället för vad i 2 § första stycket nyssnämnda lag är stadgat, gälla att vinstutdelningen utan hinder av bestämmelserna i 1 § i lagen må uppgå till sex procent av aktiekapitalet.

2) Lag om frigörande av vissa medel, som innestå på spärrkonto.

Härigenom förordnas, med ändring av vad i slutbestämmelserna till lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel finnes stadgat, att medel, som aktiebolag den 31

¹ Beträffande räkenskapsår, som utgått under tiden den 31 december 1949—den 30 december 1950, se SFS 1949: 678.

1 Bihang till riksdagens protokoll 1950. 9 saml. 1 avd. Nr 32.

december 1950 har innestående på spärrkonto enligt nämnda lag, skola frigöras från spärr till halva beloppet med utgången av år 1950 och till återstående hälft, tillika med ränta för år 1951, med utgången av sistnämnda år.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 495 av herr *Andrén m. fl.*, ävensom

inom andra kammaren
nr 586 av herr *Hjalmarson m. fl.*, likalydande med motionen nr 495 i första kammaren,

nr 587 av herrar *Edström* och *Nilsson* i Svalöv samt
nr 588 av herrar *Åqvist* och *Gunnarsson*.

I motionerna I: 495 och II: 586 hemställas, att riksdagen måtte avslå propositionen i vad den innefattar förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Motionen II: 587, vari hävdas, att giltighetstiden för lagen den 23 april 1948 icke bör förlängas efter årsskiftet 1950/51, utmynnar i hemställan, »att riksdagen måtte ifall den biträder i Kungl. Maj:ts proposition nr 203 framställt förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) besluta att lagen i fråga skall erhålla följande lydelse:

’Häri genom förordnas, — — — 1951; dock att beträffande sistnämnda räkenskapsår, i stället för vad i 1 § tredje stycket samt 2 § första stycket nyssnämnda lag är stadgat, skall gälla, *dels* att vid sådan ökning av aktiekapitalet som avses i förstnämnda lagrum det belopp, varmed den jämlikt 1 § första och andra styckena tillåtna vinstutdelningen må höjas, skall motsvara sex procent av vad som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen, *dels* att vid sådan nedsättning av aktiekapitalet, som i 1 § tredje stycket avses, den däri föreskrivna minskningen av tillåten vinstutdelning skall utgöra högst sex procent av det belopp varmed nedsättningen skett, *dels* ock att vinstutdelningen utan hinder av bestämmelserna i 1 § må uppgå till sex procent av aktiekapitalet.’»

I motionen II: 588 föreslås, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 203 beslutar sådan ändring i lagen den 23 april 1948 med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m. att icke börsnoterade aktiebolag må bli berättigade utdela upp till sex procent av aktiernas i förmögenhetsskattehänseende av beskattningsnämnderna uppskattade värde».

På hemställan av utskottet har riksdagen vid vårsessionen beslutat uppskjuta behandlingen av propositionen och motionerna till nu innevarande höstsession.

Beträffande de i propositionen och motionerna anförda skäl, för vilka redogörelse icke lämnas här nedan, får utskottet hänvisa till propositionen och motionerna.

Gällande bestämmelser.

Genom lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel — vilken lag trädde i kraft den 25 april 1948 — ha vissa tillfälliga inskränkningar genomförts med avseende å aktiebolagens rätt att förfoga över vinstmedel. Dessa inskränkningar innebära dels en begränsning av aktiebolagens vinstutdelning och dels en skyldighet för aktiebolagen att på spärrkonto i riksbanken insätta vissa medel.

1948 års lag är tillämplig beträffande räkenskapsår, vilka utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, d. v. s. i huvudsak de två räkenskapsår som sammanfalla med kalenderåren 1947 och 1948.

Genom lagen den 21 december 1949 (nr 678) angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel har förordnats att vad i 1948 års lag stadgas *dels* i fråga om utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, *dels ock* i fråga om skyldighet för aktiebolag att för nämnda räkenskapsår insätta medel på spärrkonto skulle äga motsvarande tillämpning beträffande räkenskapsår, som utgått under tiden från och med den 31 december 1949 till och med den 30 december 1950, dock att skyldighet icke skulle föreligga att efter utgången av år 1950 avgiva deklaration enligt 12 § eller verkställa insättning å spärrkonto.

I enlighet härmed är lagstiftningen på förevarande område tillämplig i huvudsak med avseende å de tre räkenskapsår som sammanfalla med kalenderåren 1947—1949.

Bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag äro upptagna i 1 kap. av 1948 års lag.

I 1 § angivas gränserna för den tillåtna vinstutdelningen.

Enligt 1 § första stycket må utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, varom här är fråga, högst uppgå till *antingen* ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, *eller* ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946 (medeltalsbeloppet).

I 1 § andra stycket har upptagits ett särskilt stadgande om beräkning av medeltalsbeloppet för det fall, att aktiekapitalet ökats eller nedsatts under något av de tre sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 1 oktober 1946. I tredje stycket ha föreskrifter meddelats för sådant fall då aktiekapitalet ökats genom teckning av nya aktier, berättigande till utdelning första gången för räkenskapsår som utgått den 1 oktober 1947 eller senare,

eller nedsatts under räkenskapsår som nyss nämnts. Vid ökning av aktiekapitalet må sålunda den tillåtna vinstutdelningen höjas med ett belopp motsvarande fem procent av vad som tillförts bolaget på grund av aktie-teckningen. Har aktiekapitalet nedsatts, skall vinstutdelningen minskas med så stor del, som efter förhållandet mellan det belopp, varmed nedsättningen skett, och aktiekapitalet före nedsättningen belöper å förstnämnda belopp, dock att minskningen högst skall utgöra fem procent av det belopp varmed nedsättningen skett.

Enligt vad i 2 § stadgas må utan hinder av vad som föreskrives i 1 § vinstutdelningen uppgå till fem procent av aktiekapitalet. I aktiekapitalet må därvid icke inräknas belopp, varmed aktiekapitalet på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare ökats genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar.

I 5 § stadgas, att bestämmelserna om utdelningsbegränsning icke äga tillämpning, där vinstutdelning från aktiebolag ej överstiger 10 000 kronor, och ej heller i fråga om vinstutdelning från bolag (dotterbolag, dotterdotterbolag), vars aktier till mer än 95 procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag) eller ock av ett eller flera sådana dotterbolag eller av moderbolaget och ett eller flera sådana dotterbolag tillsammans.

Enligt 6 § äger Konungen eller, efter Konungens bestämmande, den i det följande omnämnda spärrkontonämnden medgiva undantag från bestämmelserna i första kapitlet samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

Bestämmelserna om skyldighet för aktiebolag att insätta medel på spärrkonto återfinnas i 2 kap. i lagen.

I 7 § första stycket stadgas att det åligger aktiebolag — med i lagen närmare angivna undantag — att för de två räkenskapsår, som avses i lagen, på särskilt spärrkonto i riksbanken insätta ett belopp, motsvarande summan av a) 17 procent av bolagets beslutade vinstutdelning och b) 27 procent av årsvinsten i den mån denna överstiger vinstutdelningen. Vid beräkning av det belopp, varmed spärrkontoinsättning skall ske enligt första stycket a), må — enligt 7 § andra stycket — aktiebolag från den beslutade vinstutdelningen i regel avräkna utdelning å aktier i annat svenskt aktiebolag. Enligt 7 § tredje stycket är aktiebolag (dotterbolag), vars aktier till mer än 95 procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag), icke pliktigt att göra insättningar på spärrkonto för vad som utdelas till moderbolaget, därest sistnämnda bolag vid beräkning av belopp, varmed spärrkontoinsättning skall av detta bolag verkställas, i inkomsten inräknar jämväl det utdelade beloppet.

Enligt 8 § första stycket skall med årsvinst förstås årsvinsten enligt fastställd balansräkning med vissa angivna avvikelser. Har balansräkning ej fastställts inom sju månader efter räkenskapsårets utgång, skall årsvinsten beräknas på grundval av styrelsens och verkställande direktörens redovisning för året eller, där sådan redovisning ej föreligger, uppskattas av spärrkontonämnden.

I 9 § ha meddelats närmare föreskrifter rörande årsvinstens beräkning.

Enligt 10 § första stycket äro bankaktiebolag, hypoteksaktiebolag, försäkringsaktiebolag samt aktiebolag, som avses i förordningen om försäljning av rusdrycker, fritagna från skyldighet varom i 7 § sägs. Detsamma gäller annat aktiebolag beträffande räkenskapsår, för vilket varken vinstutdelningen eller årsvinsten översliger 10 000 kronor.

Frågor rörande insättning av medel på spärrkonto handläggas av spärrkontonämnden. Nämnden utses av Konungen. Mot beslut av nämnden må talan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär (11 §).

Å medel insatta på spärrkonto skall bolaget tillgodoföras ränta efter två procent för år. Räntan skall vid kalenderårets slut läggas till kapitalet (15 §).

På spärrkonto insatta medel må enligt 17 § ej av riksbanken utbetalas före den dag medlen enligt vad i lagen sägs frigjorts från spärren. Efter medels frigörande tillgodoföres icke ränta.

Enligt 18 § må Konungen, om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda, förordna att medel tillhöriga viss grupp eller vissa grupper av aktiebolag helt eller delvis frigöras från spärr. Spärrkontonämnden äger att efter framställning förordna, att aktiebolags medel frigöras från spärr, om avsevärda betalningssvårigheter föreligga för bolaget eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. Om skäl därtill äro, äger nämnden förordna, att medel senare åter skola insättas på spärrkonto.

Enligt 19 § ha möjligheterna att disponera över rätten till spärrade medel begränsats.

I lagens slutbestämmelser stadgas bl. a., att medel, som den 31 december 1950 inestå på spärrkonto enligt lagen, därefter skola vara fria från spärr, såvitt ej annorledes förordnats i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

Utskottet vid 1949 års riksdag.

Vid behandlingen under höstsessionen år 1949 av propositionen nr 209 med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel erinrade utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 54 om att till förmån för utdelningsstoppets bibehållande talade samma penningpolitiska skäl, som motiverade lönestoppet. Utskottet anförde vidare bl. a. följande.

Redan då den nu gällande lagen antogs vid 1948 års riksdag, hade utskottet uppmärksamheten riktad på de produktionshämmande verkningarna av utdelningsstoppet. Utskottet påpekade, att tillgången på det för igångsättande av nya företag erforderliga riskvilliga kapitalet kunde minskas genom vinstbegränsningen. Uppenbarligen bliva dessa ur produktivitetssynpunkt allvarliga nackdelar allt känbarare, ju längre regleringen består. — — —

Mot de nu anförda ogynnsamma konsekvenserna av utdelningsstoppet få emellertid vägas de allvarliga risker för möjligheterna att över huvud upprätthålla lönestoppet, som ett uppgivande av utdelningsbegränsningen skulle innebära.

Vid en prövning av alla olika synpunkter, som göra sig gällande vid bedömning av frågan om utdelningsstoppets förlängning, har utskottet icke kunnat finna annat än att för genomförande av inkomstbegränsningarna och för bibehållande av lönestoppet, som utgör en av hörnstenarna i den nuvarande stabiliseringspolitiken, måste anses erforderligt att även utdelningsstoppet bevaras. I anslutning till departementschefens — — — uttalande vid 1948 års riksdag vill utskottet emellertid framhålla angelägenheten ur produktionssynpunkt av att utdelningsstoppet icke upprätthålles längre än den ekonomiska stabiliseringspolitiken oundgängligen kräver. Utdelningsstoppets avveckling sammanhänger med lönestoppets upphörande.

Vad angår förslaget om fortsatt skyldighet för bolagen att insätta medel å spärkonto i riksbanken anförde utskottet, att det ur enbart penningpolitisk synpunkt knappast syntes vara motiverat med en fortsatt sådan skyldighet. Utskottet anförde i fortsättningen bl. a. följande.

Genomförandet av lönestoppet har avsevärt försvårats genom kronans nedskrivning i förhållande till hårdvalutorna på grund av de prisstegringar, som kunna väntas. Varje åtgärd, som kan uppfattas såsom ett gynnande av en särskild grupp, gör det än svårare för de stora löntagarorganisationerna att godtaga en förlängning av lönestoppet. Om i närvarande stund aktiebolagen — — — befriades från den dem nu åvilande skyldigheten att göra spärkontoinsättningar, skulle säkerligen denna åtgärd uppfattas som en eftergift till förmån för bolagen, vilken i sin tur skulle kunna framkalla krav på en motsvarande eftergift till förmån för löntagarna.

Då utskottet finner sig icke i nuvarande läge kunna avstyrka en förlängd varaktighet av insättningsskyldigheten — — — har för utskottet varit avgörande den synpunkten, att med hänsyn till den för stabiliseringspolitikens lyckosamma genomförande avgörande vikt, som måste tillmätas lönestoppet, åtgärder icke vidtagas, som skulle kunna försvåra lönestoppets bibehållande för nästa år. Utskottet förutsätter därvid, att den ifrågakommande lagstiftningen om insättningsskyldighet icke kommer att vidare förlängas.

Utskottet erinrade vidare om att det från intet håll ifrågasatts att göra någon ändring i den i lagens slutstadgande angivna tidpunkten, den 31 december 1950, från vilken de på spärkonto innestående medlen skulle vara fria från spärr; utskottet bortsåg därvid från att det med hänsyn till bl. a. storleken av det totala innestående beloppet kunde bli nödvändigt att frigivandet skedde i etapper.

Utskottet tillstyrkte alltså bifall till propositionen med viss jämkning i det däri framlagda lagförslaget.

Storleken av spärrkontoinsättningarna.

Spärrkontonämnden har den 20 mars 1950 till finansdepartementet av-givit berättelse om sin verksamhet under år 1949. I berättelsen har till en början hänvisats till att spärrkontoinsättningarna per den 1 mars 1949 — avseende i huvudsak samtliga insättningar för kalenderåret 1947 eller motsvarande räkenskapsår — uppgått till omkring 133 milj. kronor. Vidare har i berättelsen upplysts, att under tiden den 1 mars 1949—den 1 mars 1950 insatts å spärrkonto omkring 108 milj. kronor, vilket belopp avsåg i huvudsak samtliga insättningar för kalenderåret 1948 eller motsvarande räkenskapsår, samt att från insättningsskyldighet under sagda räkenskaps-år undantagits omkring 63 milj. kronor.

Enligt uppgift som utskottet inhämtat från riksbanken inestodo den 23 november 1950 omkring 350,069 miljoner kronor å spärrkonto i banken.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, har vid remissen till lagrådet av de nu förevarande lagförslagen anfört bl. a. följande.

Då 1949 års riksdag biträdde det för riksdagen framlagda förslaget att lagstiftningen om begränsning av rätten att verkställa vinstutdelning skulle förlängas att avse ett tredje räkenskapsår, underströks angelägenheten ur produktionssynpunkt av att utdelningsstoppet icke upprätthölls längre än den ekonomiska stabiliseringspolitiken oundgängligen krävde; och samtidigt framhölls att utdelningsstoppets avveckling sammanhängde med lönestoppets upphörande.

Frågan om lönestoppet har jag behandlat i årets statsverksproposition. Jag framhöll därvid att förutsättningar icke saknades för en förbättring även i fortsättningen av det ekonomiska läget; och från denna utgångspunkt syntes det möjligt att under år 1951 föra en mindre stel inkomststabiliseringspolitik än den nuvarande. Jag underströk emellertid samtidigt, att detta dock icke innebure att man kunde räkna med att redan under år 1951 få utrymme för en allmän inkomstökning som icke skulle komma att verka höjande på prisnivån.

Med den uppfattning jag sålunda hyser angående frågan om avvecklingen av inkomststabiliseringspolitiken är det naturligt, att jag icke nu anser mig kunna förorda att begränsningen av vinstutdelningsrätten helt borttages, då giltighetstiden för den nuvarande lagstiftningen i ämnet utgår. Däremot står det i överensstämmelse med mina nyssnämnda uttalanden i statsverkspropositionen, att en viss uppmjukning av de nuvarande begränsningsreglerna genomföres.

I enlighet härmed tillstyrker jag, att vad i 1948 års lag stadgas i fråga om begränsning av utdelningsrätten i princip skall äga tillämpning även beträffande räkenskapsår, som utgår under tiden den 31 december 1950—den 30 december 1951.

Emellertid förordar jag samtidigt, att i förenämnda bestämmelser vidtages den uppmjukningen, att föreskriften i 2 § första stycket — som innebär att vinstutdelningen utan hinder av vad i 1 § är stadgat må uppgå till fem pro-

cent av aktiekapitalet — ersättes med en bestämmelse om att vinstutdelningen utan hinder av vad i 1 § är stadgat må uppgå till sex procent av aktiekapitalet. En dylik uppmjukning av lagbestämmelserna öppnar icke större möjligheter för de bolag, vilkas aktier äro börsnoterade, att öka sin utdelning. I fråga om nybildade bolag kan emellertid en dylik uppmjukning av lagbestämmelserna åtminstone i viss utsträckning eliminera de nackdelar som lagstiftningen för dylika fall medför. Det torde nämligen vara befogat att räkna med att den föreslagna ändringen skall i sin mån bidra till att öka tillgången på det för igångsättande av nya företag erforderliga riskvilliga kapitalet.

I anslutning härtill vill jag uttala, att det numera synes motiverat att den i 6 § upptagna dispensregeln tillämpas mindre restriktivt än vad hittills varit fallet. — — —

Beträffande härefter frågan om skyldighet för aktiebolagen att insätta vinstmedel på spärrkonto i riksbanken vill jag erinra om att 1949 års riksdag förutsatt, att lagstiftningen i detta hänseende icke komme att vidare förlängas. Efter det nämnda uttalande gjordes har intet inträffat, som kan föranleda ett annat ståndpunktstagande till frågan. I enlighet härmed framlägger jag icke något förslag om förlängning av lagstiftningen i denna del.

Beträffande frigörandet från spärr av å spärrkonto redan insatta medel gäller enligt lagens slutbestämmelser, att medlen skola vara fria från spärr efter den 31 december 1950, såvitt ej annorledes förordnats i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Emellertid har redan tidigare diskuterats den möjligheten, att det kunde befinnas nödvändigt att låta frigörandet ske i etapper. För egen del anser jag det önskvärt att så sker. Jag förordar sålunda den ändringen i fråga om återbetalningen av de på spärrkonto innesående medlen, att endast hälften frigöres vid utgången av år 1950 och att återstående hälft, tillika med ränta för år 1951, frigöres först med utgången av år 1951.

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran.

Motionerna I: 495 och II: 586.

I de likalydande motionerna I: 495 och II: 586 anföres bl. a. följande.

I prop. nr 237 till 1950 års riksdag erinrar finansministern om att »bland arbetsmarknadens organisationer allmän enighet» torde »råda därom, att den vid årsskiftet utlöpande överenskommelsen om inkomststabilisering icke bör ytterligare förlängas». Under sådana förhållanden räknar han med »fria avtalsrörelser beträffande lönerna för det kommande året».

Det av första lagutskottet 1949 framhållna sambandet mellan utdelningsstoppets avveckling och lönestoppets upphörande ger alltså direkt vid handen att även utdelningsstoppet bör upphöra att gälla med utgången av innevarande kalenderår. De samhällsekonomiska förutsättningarna försvinna liksom de mera psykologiska motiv, som anförts, vid årsskiftet. Då bör även den provisoriska lagen försvinna.

Ett beslut om upphävande av bestämmelserna rörande begränsning av aktiebolagens utdelningar från och med ingången av år 1951 möjliggör först och främst sådana justeringar av utdelningarna, som i enskilda fall erford-

ras för upprätthållande av viljan till initiativ och utveckling inom näringslivet. Däremot kan en sådan åtgärd ingalunda antagas föranleda en allmän höjning av utdelningarna, allra minst såvitt angår de bolag, vilkas aktier äro föremål för notering på börsen, detta främst beroende på de anspråk, som på grund av de friare avtalsrörelserna kunna förväntas göras gällande mot bolagen från löntagarnas sida, och på att de höga kostnaderna för aktuell ersättningsanskaffning för såväl byggnader som maskiner, varmed bolagen nödgas räkna, utan tvivel komma att framtinga en allmän återhållsamhet i bolagens utdelningspolitik, så att allenast synnerligen starkt motiverade utdelningshöjningar torde ifrågakomma. — — —

Vad angår de direkta penningpolitiska verkningarna av ett upphävande av bestämmelserna rörande utdelningsbegränsningen må erinras om att det sammanlagda beloppet av utdelningarna från svenska aktiebolag enligt uppgift från kupongskattekontoret för närvarande utgör omkring 500 miljoner kronor eller mindre än 2 % av den beräknade nationalinkomsten, 26 miljarder kronor, och mindre än 3 % av den år 1949 till inkomstskatt taxerade sammanlagda inkomsten 17 175,3 miljoner kronor. Härav torde framgå, att de justeringar av utdelningarna, med vilka man har att räkna vid utdelningsbegränsningens upphävande, torde kunna anses som praktiskt taget betydelselösa som »inflationsdrivande faktorer». Därtill kommer, att de belopp, varmed utdelningarna kunna komma att höjas, till alldeles övervägande del konsumeras av skatter i de fall, då utdelningarna uppbäras av inkomsttagare med medelstora och högre inkomster. — — —

Beträffande utdelningar, som tillfalla inkomsttagare i de lägre och lägsta inkomstskikten, skulle den mycket begränsade höjning av deras inkomster, som ett upphävande av utdelningsstoppet kan medföra, innebära en av särskilt starka billighetskäl motiverad och säkerligen mycket måttlig kompensations för penningvärdeförsämringen.

Uttalande av departementschefen i propositionen nr 255 m. m.

I propositionen nr 255 till årets riksdag, dagtecknad den 13 oktober 1950, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m., har *chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld*, anfört bl. a. följande om det ekonomiska läget.

Sedan i våras, då vid anmälan av propositionen nr 237 angående komplettering av riksstatsförslaget en redogörelse senast lämnades riksdagen beträffande det ekonomiska läget, har detta undergått en genomgripande förändring. Den utveckling mot fortskridande stabilisering av den samhällsekonomiska balansen, som då kännetecknade det ekonomiska livet inom landet, har nu avlösts av ett läge med återuppflammande inflationistiska tendenser. Även om spekulationer kring den förutsedda övergången till fria lönerörelser och den därmed förknippade utvecklingen av importsubventionerna givit en viss näring åt de nya tendenserna, framstår dock den internationella konjunkturutvecklingen som den främsta förklaringsgrunden till lägets omkastning.

Lägets växlingar — — — ha under årets lopp gjorts till föremål för upprepade undersökningar inom nationalbudgetdelegationen. I dagarna har dessutom konjunkturinstitutet framlagt sin sedvanliga höstrapport. I anslutning

till det material som sålunda förebragts torde jag här i korthet få erinra om huvuddragen av utvecklingen på olika områden av det ekonomiska livet.

Då utvecklingen inneburit en ökning av efterfrågan på arbetskraft, har en viss bristsituation uppstått på arbetsmarknaden. *S y s s e l s ä t t n i n g s -* läget har med andra ord varit mycket gynnsamt för löntagarna. Arbetslösheten inom fackförbunden har varit rekordlåg. Detta läge har skapat jordmån för en tilltagande löneglidning. Sålunda skulle förtjänstnivån enligt preliminära uppskattningar ha förskjutits med 3 å 4 procent i förhållande till föregående år, medan löneglidningen i nationalbudgeten beräknats till omkring 2 procent.

I n v e s t e r i n g s v e r k s a m h e t e n skulle enligt den för innevarande år uppdragna ramen undergå en ökning med fem procent, motsvarande ett belopp av 350 milj. kr., i förhållande till föregående års volym. Härav skulle den tillståndskontrollerade byggnadsverksamheten växa med cirka sju procent. Hittills föreliggande uppgifter tyda på att utvecklingen i stort sett motsvarat de ursprungliga beräkningarna, i vad avser de faktiska investeringarna. Däremot synes investeringslusten ha ökat under den senaste tiden, vilket får betraktas som en potentiell försämring av balansläget på investeringsområdet. Ett uttryck härför är också, att stocken av beviljade men icke fullbordade byggen tilltagit. Samtidigt ha tendenser till försämrad balans inom här ifrågakvarande sektor av arbetsmarknaden förmärkts. Trots att byggnadsarbetarkåren utökats med cirka 5 000 man, har knapphet på vissa kategorier byggnadsarbetare gjort sig gällande, vilket verkat i riktning mot en förlängning av byggnadstiderna. Det rådande läget har slutligen ökat benägenheten för investeringar i lager. — — —

P r i s u t v e c k l i n g e n inom landet har präglats av en betydande grad av stabilitet i betraktande av de kraftiga prisförskjutningar som ägt rum på de utländska marknaderna och vilka reflekterats i höjda priser på landets import- och exportvaror. Levnadskostnadsindex och konsumtionsprisindex ha stigit med omkring en procent, medan partiprisindex gått upp med icke fullt tre procent sedan årets början. Till en viss del betingas prisstabiliteten av importsubventionerna och priskontrollen. Även med bortseende från effekten härav torde den hittillsvarande prisstegringen inom landet vara mindre än som motsvarar uppgången i priserna på export- och importvarorna. Man får därför vara beredd på att den allmänna prisnivån släpat efter i utvecklingen och ännu ej till fullo återspeglar verkningarna av de höjda import- och exportpriserna. Redan i våras varslades om att en viss höjning av den allmänna konsumtionsprisnivån var att emotse i början av nästa år. Sedan dess ha priserna i utlandet gått upp ytterligare. Med hänsyn härtill och till den omedelbara prisstegringseffekten på vissa områden av de väntade lönehöjningarna får man nu räkna med en icke oväsentlig förskjutning uppåt av prisnivån under nästa år. För såvitt icke ytterligare starka prishöjningar komma till stånd på de utländska marknaderna, bör emellertid den förutsedda uppdrivningen av den svenska prisnivån kunna få karaktären av en engångsförskjutning.

Även om sålunda det ekonomiska läget är mindre stabilt än förut och balansproblemet ånyo ryckt i förgrunden, får det hållas i minnet, att ur ren försörjningssynpunkt någon påtaglig försämring icke inträtt. Produktionen uppvisar alltjämt en tillfredsställande utveckling och bytesrelationerna gentemot utlandet synas vara i färd att förbättras. Förutsättningar för en måttlig standardhöjning föreligga därför. Jag har därför icke funnit anledning frånträda min tidigare uppfattning om att tiden nu är inne att återgå till

fria lönerörelser. I likhet med vad jag i våras anförde förutsätter jag härvid, att arbetsmarknadens parter vid löneuppgörelserna beakta riskerna för en inflationsartad utveckling och iakttaga den återhållsamhet som läget kräver. Material för denna bedömning föreligger i konjunkturinstitutets förutnämnda höstrapport.

Vad jag senast anfört får ej undanskymma det faktum, att framtidsperspektiven ställa statsmakterna inför allvarliga problem. — — —

I högre grad än förut gäller numera, att en ansvällning av investeringsverksamheten måste förhindras. Beträffande byggnads- och anläggningsverksamheten existera sedan länge de tekniska medlen härför i form av tillståndsförfarande. Någon ökning av de på denna väg kontrollerade investeringarna torde knappast vara möjlig under nuvarande förhållanden. Den ansträngda arbetsmarknadssituationen utgör ett ytterligare skäl för en fortsatt återhållsam tillståndsgivning. Genom byggnadskontrollen minskas emellertid ej trycket på övriga investeringsområden. I det läge som nu är för handen torde det därför icke vara tillrädligt att lämna andra former av investeringar fritt spelum. Lämpligaste sättet att öva inflytande på de utanför byggnadsregleringen liggande investeringarna har ansetts vara en restriktiv kreditpolitik. Med tanke härför har, på framställning av fullmäktige i riksbanken, lagen den 20 december 1946 med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning satts i kraft fr. o. m. ingången av oktober månad. Den skärpning av kravet på kassareserv, som dessa bestämmelser innebära, minskar underlaget för bankernas kreditgivning. Mot denna bakgrund har därjämte riksbanken ingått överenskommelse med kreditinstitutet om restriktivitet vid utlåningen, varigenom syftet att ernå en uppbromsning av investeringarna i den fria sektorn ytterligare tillgodosetts. För att ge full effektivitet åt den restriktiva kreditpolitiken ha slutligen principerna för riksbankens transaktioner i räntestabiliserande syfte på obligationsmarknaden modifierats, så att möjlighet skapats för en viss rörlighet på ränteområdet. — — —

Berörda kreditpolitiska åtgärder, vilka vid behov kunna ges ökad styrka genom en ytterligare skärpning av kassareservbestämmelserna, kunna väntas skänka ett värdefullt stöd åt strävandena att hålla investeringsverksamheten och lagerökningen inom tillbörliga gränser. Emellertid kan man genom kreditpolitiska åtgärder icke direkt påverka den betydande del av investeringsverksamheten som finansieras med företagens egna medel. I dagens läge måste med hänsyn till den nuvarande goda vinstkonjunkturen hos särskilt exportindustrierna möjligheterna till självfinansiering av investeringar inom företagen anses ha avsevärd betydelse för utvecklingen. Jag har därför funnit det angeläget att låta undersöka, huruvida det finnes möjlighet att i önskad grad påverka de självfinansierade investeringarna med tillhjälp av skattetekniska bestämmelser. I detta syfte har inom finansdepartementet ett förslag till s. k. investeringsskatt uppgjorts. Detta förslag är för närvarande under övertvägande hos vederbörliga instanser. Innan resultatet av dessa övertväganden föreligger, är jag icke beredd att taga definitiv ställning till frågan om möjligheterna att gå fram på denna väg. På något sätt torde dock frågan om en begränsning av de självfinansierade investeringarna få lösas.

Enligt vad utskottet inhämtat från finansdepartementet har sedermera inom departementet upprättats förslag till lag angående skyldighet för rörelseidkare att insätta medel å investeringskonto, avsett att eventuellt ersätta den planerade investeringsskatten. Förslaget har utsänts på remiss till

myndigheter och sammanslutningar. Frågan vilka åtgärder som böra tillgripas för begränsande av de självfinansierade investeringarna är alltså under övervägande i departementet. Proposition i ämnet kan icke väntas till innevarande års riksdag.

Utskottet har vidare från handelsdepartementet inhämtat, att mellan Kungl. Maj:t samt Svenska Cellulosaföreningen, Svenska Trämasseföreningen, Svenska Trävaruexportföreningen och Svenska Pappersbruksföreningen träffats överenskommelse om prisutjämningsavgifter på vissa exportvaror att tillämpas från och med den 1 januari 1951.

Uttalande av departementschefen till statsrådsprotokollet den 24 november 1950.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, har till statsrådsprotokollet den 24 november 1950 — efter att ha erinrat om innehållet i de förevarande för riksdagen framlagda lagförslagen m. m. — anfört följande.

Sedan den ifrågavarande propositionen avlåtits till riksdagen, har det ekonomiska läget undergått en genomgripande förändring. Det förändrade läget har — såsom närmare utvecklats i propositionen den 13 oktober 1950 (nr 255) angående skärpning av vissa indirekta skatter — medfört ökade krav på åtgärder i syfte att förhindra en ansvällning av investeringsverksamheten. En fråga, som därvid tilldrager sig särskild uppmärksamhet, är spörsmålet på vad sätt statsmakterna skola kunna åstadkomma en begränsning av företagens självfinansierade investeringar. Jag kommer vid ett senare tillfälle att för Kungl. Maj:t framlägga författningsförslag, syftande till en sådan begränsning.

Därest företagens självfinansierade investeringar begränsas genom särskilda författningsbestämmelser, synas tillräckliga skäl icke föreligga att bibehålla de nuvarande reglerna om begränsning av aktiebolagens vinstutdelning. Jag är alltså numera av den mening, att de i 1948 års lag meddelade bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning *icke* böra erhålla förlängd giltighet.

Å andra sidan medför det förändrade ekonomiska läget, att man måste hysa starka betänkligheter mot att frigöra de å spärrkonto inestående medlen i så snabbt tempo som föreslagits i propositionen nr 203. Ett alltför snabbt frigörande av medlen skulle nämligen icke stå väl överens med den politik, som det nuvarande läget kräver. Enligt min mening är det därför angeläget att avvecklingen sker mera stegvis än vad i nyssnämnda proposition angivits, förslagsvis så att inestående medel frigöras med en fjärdedel vid utgången av vart och ett av åren 1950, 1951, 1952 och 1953.

Utskottet.

Såsom av det ovan anförda framgår innefattar förevarande proposition, nr 203, följande förslag: Det s. k. utdelningsstoppet — d. v. s. det i lagen den 23 april 1948 med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel upptagna förbudet för bolag att höja vinstutdelningen till

aktieägarna utöver visst i lagen angivet belopp — föreslås bli förlängt med ett år. Samtidigt skulle förbudet undergå viss uppmjukning. — Enligt slutbestämmelserna till 1948 års lag skola medel, som aktiebolag den 31 december 1950 har innestående på spärrkonto, efter nämnda tidpunkt vara fria från spärr, såvitt ej annorledes förordnats i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Medlen föreslås nu bli frigjorda till halva beloppet med utgången av år 1950 och till återstående hälft, tillika med ränta för år 1951, med utgången av sistnämnda år.

Vad först angår utdelningsstoppet vill utskottet erinra om att riksdagen år 1949 vid antagandet av det då framlagda förslaget om fortsatt tillämpning av 1948 års lag uttalade, att det vore ur produktionssynpunkt angeläget, att utdelningsstoppet icke upprätthölls längre än den ekonomiska stabiliseringspolitiken oundgängligen krävde, samt att utdelningsstoppets avveckling sammanhängde med lönestoppets upphörande. Bland arbetsmarknadens organisationer har sedan länge rått enighet om att den vid årsskiftet 1950/51 utlöpande överenskommelsen om inkomststabilisering icke bör ytterligare förlängas. Omfattande lönerörelser ha också inletts. Även om utgången av avtalsförhandlingarna icke kan förutses, torde det dock numera stå klart, att förutsättningar saknas för lönestoppets bibehållande under år 1951. Under sådana omständigheter måste grunden för utdelningsstoppet — vilket om än i skiftande form varit gällande ända sedan räkenskapsåret 1942 — anses ej längre vara för handen.

Såsom departementschefen anført i propositionen nr 255 till höstsessionen av årets riksdag är det i nuvarande ekonomiska läge angeläget, att en ansvällning av investeringsverksamheten förhindras. Ett frigivande av aktiebolagens rätt att verkställa vinstutdelning måste antagas komma att leda till minskad vilja och förmåga hos bolagen att nedlägga kapital å investeringar. Intresset att förhindra en alltför omfattande investeringsverksamhet talar sålunda även det för att utdelningsstoppet nu slopas. Jämväl departementschefen är, såsom ovan anförts, numera av den uppfattningen, att de i 1948 års lag meddelade bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning icke böra erhålla förlängd giltighet.

Utskottet vill förty hemställa om avslag å propositionen i vad den innefattar förslag till förlängning av utdelningsstoppet.

Med denna inställning saknar utskottet anledning att närmare ingå på de i motionerna II: 587 och II: 588 framförda förslagen om ytterligare uppmjukning av bestämmelserna om utdelningsstopp.

Vidkommande åter frågan om spärrkontomedlens frigörande må erinras om att departementschefen i sitt uttalande till statsrådsprotokollet den 24 november 1950 framhållit, att det vore angeläget att avvecklingen skedde mera stegvis än som angivits i propositionen, samt därvid förslagsvis framfört den tanken, att medlen borde frigivas med en fjärdedel vid utgången av vart och ett av åren 1950, 1951, 1952 och 1953. Tydligt är, att betänkligheter måste möta mot att i nuvarande, av starka inflationistiska krafter präglade läge frigöra spärrkontomedlen så snabbt som föreslagits

i propositionen. Å andra sidan måste beaktas, att många bolag redan vidtagit dispositioner med utgångspunkt från att spärrkontomedlen skulle bli va frigivna till hälften vid instundande årsskifte och till återstoden med utgången av år 1951. En vid nuvarande sena tidpunkt vidtagen ändring i återbetalningsordningen kan därför lätteligen komma att medföra olägenheter för bolagen. Emellertid kunna dessa olägenheter mildras eller undanröjas genom en liberal tillämpning av dispensbestämmelserna.

Enligt 18 § i 1948 års lag må Konungen, om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda, förordna att medel tillhöriga viss grupp eller vissa grupper av aktiebolag helt eller delvis frigöras från spärr. Efter framställning äger även spärrkontonämnden förordna, att aktiebolags medel frigöras från spärr, såframt avsevärda betalningssvårigheter föreligga för bolaget eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. Dessa bestämmelser, vilka förbliva tillämpliga, så länge medel innestå på spärrkonto, möjliggöra sålunda, att bolag, som skulle råka i betalningssvårighet eller eljest drabbas av olägenhet, om tiden för spärrkontomedlens frigörande utsträcktes, kan få sina medel helt eller delvis frigjorda i förtid.

Under angivna förhållanden anser sig utskottet böra förordna att den i propositionen föreslagna tiden för spärrkontomedlens frigörande förlänges. Den av departementschefen framförda tanken, att medlen skulle återbetalas med en fjärdedel vid utgången av vart och ett av åren 1950, 1951, 1952 och 1953, innefattar härvid en rimlig och lämplig lösning, till vilken utskottet kan ansluta sig. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att nyssnämnda dispensregler komma till användning för undanröjande av de olägenheter, som kunna följa genom förlängningen av återbetalningstiden.

Enligt 15 § i 1948 års lag löpa de på spärrkonto innestående medlen med ränta efter två procent för år. Räntan lägges vid varje kalenderårs slut till kapitalet. Uppenbarligen bör även räntan frigivas från spärr. Enligt utskottets mening är det härvid mest naturligt och följdriktigt att räntan frigives i samma mån som kapitalet blir fritt från spärr. Av räntan för åren 1950, 1951 och 1952 skall sålunda vid respektive års slut en del läggas till kapitalet och endast återstoden vara fri från spärr. Med denna utgångspunkt kan bestämmelsen om medlens frigörande enklast utformas så, att — sedan vid varje års utgång upplupen ränta lagts till kapitalet — medlen skola frigöras från spärr vid utgången av år 1950 till en fjärdedel av beloppet, vid utgången av år 1951 till en tredjedel av då kvarstående belopp, vid utgången av år 1952 till hälften av då kvarstående belopp samt vid utgången av år 1953 till återstoden.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med bifall till det i motionerna I: 495 och II: 586 gjorda yrkandet — måtte avslå förevarande proposition i vad densamma innefattar förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel;

B) att riksdagen — med förklarande, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om frigörande av vissa medel, som inestå på spärrkonto — måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

om frigörande av vissa medel, som inestå på spärrkonto.

Härigenom förordnas, med ändring av vad i slutbestämmelserna till lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel finnes stadgat, att medel, som aktiebolag den 31 december 1950 har inestående på spärrkonto enligt nämnda lag, skola — sedan vid varje års utgång upplupen ränta lagts till kapitalet — frigöras från spärr

vid utgången av år 1950 till en fjärdedel av beloppet,

vid utgången av år 1951 till en tredjedel av då kvarstående belopp,

vid utgången av år 1952 till hälften av då kvarstående belopp samt

vid utgången av år 1953 till återstoden.

C) att motionerna II: 587 och II: 588 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt.

Stockholm den 30 november 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlkvist*, Olofsson, Lodenius, Lundgren, Lindblom, Lindgren och Ewerlöf; samt

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Johansson i Norrfors*, Johnsson i Stockholm, Landgren, Hedqvist, Jacobsson i Sala och Östlund*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.